

DET NORSKE MYRSELSKAP GJENNOM 50 ÅR.

Foredrag ved Det norske myrselskaps jubileumsmøte
den 11. desember 1952.

Av Knut Vethe.

50 år er bare et ganske kort spenn av tid for en institusjon med så mange og omfattende arbeidsoppgaver som Det norske myrselskap står overfor. Allikevel er det all grunn til å stanse opp et øyeblikk ved denne milepelen. — Av og til er det nyttig og nødvendig å se seg tilbake for å prøve å lære fortiden å kjenne. En bør søke å finne fram til grunnlaget for den virksomheten som ble satt i gang og for det arbeid som en står midt oppe i.

Finner en at det er utført godt arbeid, bør vi yte heder og h o n n ø r til de menn som tok opp myrsaken, og til dem som har lagt seg i selen for utvikling og fremgang på dette område.

For 50 år siden var det bare de m e g e t f å v i d s y n t e menn som ante noe om hvilke verdier det lå i våre myrvidder. Noen spredte tiltak med oppdyrking var nok foretatt. Selv om de fleste av disse var mislykket, var det n o e n som ga oppmuntrende resultater, og disse fikk sin betydning for den videre utvikling. Vi må minnes v e r k s e i e r J a c o b A a l l's dyrkingsprøve på Sørlandet ved å bruke sand som jordforbedringsmiddel på myr. Aall's arbeid med dette ligger helt tilbake til årene omkring 1810. P. Chr. Asbjørnsen laget i 1857 et skrift og forteller der at våre Myre er «en høyst velsignelsesrig Mark for Brugen af store Pengemidler og Arbeidskræfter». Vi må også nevne statsråd A s t r u p s betydelige innsats omkring 1890-årene i Svanviken på Nordmøre. Forsøkene omkring hundreårsskiftet på Å s m y r e n ved Landbrukshøgskolen ga gode resultater, og flere andre tiltak kunne nevnes. Men allikevel — noe målbevisst, planmessig arbeid for myrsaken merker en i k k e før Myrselskapet begynte sitt virke.

Når en ser på de tekniske produkter fra myrene — torvbrensel og torvstrø — var nok disse brukt enkelte steder i landet, men i liten mengde, og fremstillingsmåten for disse produkter var teknisk sett lite utviklet.

Utover i 90-årene og omkring hundreårsskiftet var vårt samfunn inne i en vanskelig periode med små arbeidsmuligheter og lave lønninger. Landbruket hadde liten evne til å betale sine folk. Industrien var dårlig utbygget og kunne ikke ta imot befolkningstilveksten. Ungdommen hadde ingen annen utvei enn å reise til Amerika. Der gjorde den norske arbeidskraft sin utmerkede innsats ved å delta i oppdyrkingen av den amerikanske prærie. Noen og hver måtte forstå at denne veien kunne ikke føre til fremgang og oppvekst for det norske folk. Det måtte s k a p e s arbeidsmuligheter i n n e n f o r våre egne grenser, og de som så fremover mente at en

viktig faktor her var å utnytte myrarealene i vårt land. De menn som så dette klarest var direktør J. L. Hirsch, Landbrukshøgskolen, C. Wedel-Jarlsberg, Kai Møller, Johan E. Mellbye, Axel Heiberg, Gunnar Knudsen, sogneprest J. Walnum og enkelte andre. Det var i første rekke disse som gikk foran og tok myrsaken opp for alvor. De ville se norsk ungdom i arbeid med å dyrke norsk jord. Det var ikke nødvendig å søke grunnlaget for sin eksistens utenfor landets grenser, mente de.

Det var selvsagt ikke bare ved nydyrking man skulle oppnå dette, men også ved en bedre drift av den jord som alt var under kultur. Direktør Hirsch lanserte uttrykket «sterkere drift» og påviste hvilken betydning dette hadde. Men sikkert er det at de menn jeg nettopp nevnte la stor vekt på den betydning det ville ha å få utforsket og nyttet myrene i landet.

Alle de her nevnte var med i en såkalt «Myr dyrkningskomite» som hadde til oppgave å forberede organiseringen av et myrselskap. Hvordan denne myr dyrkningskomiteen er blitt til har ikke vært mulig for meg å finne ut, men den var 18 mann sterk, og det er dokumentert at den var i funksjon 2. november 1901. Denne komites arbeid fikk imidlertid et kraftig puff fremover ved et foredrag som Kleist Gedde på den tiden holdt i Den Polytekniske Forening. Emnet var: «Myrsaken i Norge — nasjonal økonomisk sett». I dette foredraget behandlet han mest den forferdelige brenselkrise som nettopp da gjorde seg gjeldende. Kull og koks steg sterkt i pris. Brenntorv ble anbefalt som erstatning. For øvrig kom Kleist Gedde også inn på myr dyrkingens store betydning. Han talte om de mange mill. dekar myr vi har i vårt land, og ba forsamlingen uttale seg om hva det kan gjøres for at vi kunne nyttiggjøre oss de verdier myrene ligger inne med. Det ble diskusjon, og statsråd Mellbye anbefalte sterkt at det måtte dannes et myrselskap — et privat selskap med støtte av staten. Det måtte bygges forsøksstasjoner og ansettes forsøksledere i myr dyrking og tekniske forsøk. Staten kan ikke makte dette, privatmenn heller ikke, derfor må det være best med en organisasjon, uttalte Mellbye. Foredraget og diskusjonen ga det resultat at direksjonen i Den Polytekniske Forening valgte en komite som ble kalt «Myrkomiteen av 5.-11.-1901», og denne komite hadde presis samme formål som «Myr dyrkningskomiteen», nemlig å forberede dannelsen av et myrselskap.

På henvendelse fra «Myr dyrkningskomiteen» kom det øyeblikkelig til samarbeid mellom disse to komiteer. Det må sies at det var et heldig grep på tingene at det kom til samarbeid. Det er interessant å legge merke til at her fantes ikke prestisje eller andre utenomliggende hensyn. De menn som var satt i arbeid her glødet for saken, og det var kjærligheten til land og folk som var ledemotivet. Et utvalg fra begge komiteer gikk sammen om oppdraget å forberede starten av Myrselskapet. Dette utvalg besto av overingeniør M. L. e-

gaard, skogeier Kleist Gedde, statsminister Gunnar Knudsen, godseier Kai Møller, sogneprest J. Walnum og ingeniør J. G. Thaulow.

Dette utvalg risset straks opp rammen omkring arbeidsoppgavene for det selskap som skulle stiftes, nemlig «Tilgodegjørelse af våre Myre ikke alene ved oppdyrkning, men ogsaa ved Myrenes Udnyttelse i teknisk Henseende». Arbeidsutvalget fikk litt senere en meget verdifull tilvekst i det amtmann Peter Holst, Lillehammer ble valgt inn og ble utvalgets formann.

Utvalget gjorde grundige forarbeider før stiftelsen. Det foreligger ikke mindre enn 7 trykte, stadig forbedrede utkast til lover for selskapet. Det ble sendt ut et opprop til det norske folk med oppfordring om å slutte seg til ved dannelsen av et norskt myrselskap. 200 gode menns navn sto som underskrift på dette oppropet. Komiteen var i arbeid godt og vel 13 måneder før stiftelsesdagen.

Den 11. desember 1902 var det møtt fram en stor forsamling i Universitetets festsal. Amtmann Holst ledet møtet, og kunne meddele at det alt før stiftelsesdagen var tegnet 407 medlemmer i det vordende selskap. Selskapet ble besluttet stiftet og amtmann Holst valgt til den første formann. Jeg må også få nevne navnene på dem som ble valgt i det første styre, nemlig: godseier C. Wedel-Jarlsberg, ingeniør K. Wenger, amtmann Hroar Olsen, skogeier Kleist Gedde og ingeniør Axel Amundsen.

Styret ansatte ingeniør Thaulow som selskapets sekretær og konsulent. Han hadde nylig hatt et stipendium for å studere torvtekniske spørsmål i Canada, Sverige, Tyskland og andre land i Europa. Etter at Thaulow var ansatt kunne så arbeidet i selskapet begynne og det manglet ikke arbeidsoppgaver. Jeg skal ikke referere lovene, men bare litt av formålsparagrafen:

«Selskabets formaal er at virke for tilgodegjørelsen af vore myrer saavel ved opdyrkning, som ved udnyttelse i industriel og teknisk henseende.

Dette formaal søges naaet ved at sprede kundskab om myrenes udnyttelse gjennem skrifter, foredrag og møder. Selskabet vil dessuden arbeide for:

- at faa vore myrstrekninger undersøgt,
- at faa prøvestationer anlagt,
- at lette adgangen til kunstige gjødnings- og forædlingsstoffer.
- at fremme de bedst mulige transportforhold samt opmuntre til nyttiggjørelse af vore myrer ved præmier, når det har midler dertil o. s. v.»

Et omfattende program må en si. Men styret var klokt nok til å be om hjelp i sitt arbeid. Det første det gjorde var å sende en henvendelse til samtlige amtmenn og landhusholdningsselskaper om å virke for myrsakens fremme. Det ba også Landbruksdepartementet

om å få støtte i sitt arbeid av statens landbruksfunksjonærer. Kong Oscar II sa seg villig til å være selskapets beskytter, og etter at Norge i 1905 fikk sin egen konge har Hans Majestet Kong Haakon VII vært Myrselskapets høye beskytter.

* * *

Det kan være grunn til å spørre om hvilket grunnlag det var for de arbeidsoppgaver man mente forelå. Var her virkelig så store myrrealer som det man fablet om, og hadde disse myrene noen verdi? Mange som trodde å forstå seg på det sa at myrene er en ubekvem materie. At det i vårt land fantes store vidder myr det kunne den som reiste noe rundt i landet få en viss anelse om, men resonnementet var at «vasstrollet» hadde satt seg fast i myrene, det var uråd å gjøre noe ved det. Myrsakens forkjempere så heldigvis annerledes på det. Kleist Gedde, Johan E. Mellbye og andre snakket om at vi hadde 3—4 mill. dekar god dyrkingsmyr, og når det gjaldt brenntorv og strøtorv var det også nevnt store tall. Målinger og beregninger som grunnlag for tallene hadde man slett ikke. Tallene var nærmest gjetninger. Selv i dag er arealoppgavene svakt underbygd, men takket være Landsskogtakseringens og Myrselskapets undersøkelser har vi fått noen holdepunkter for beregning av myrenes vidde og verdi.

Det regnes nå med et samlet areal myr på ca. 30 mill. dekar. Av disse ligger ca. 21 mill. nedenfor skoggrensen, og det tør være beskjedent tatt til når vi sier at her finnes 5 mill. dekar myr skikket til oppdyrking. Det er direktør Løddesøl som gir oss disse tallene i sin bok om «Myrene i næringslivets tjeneste».

Opgavene over hva våre myrer inneholder av brenntorv- og strøtorvmasser er kan hende ennå svakere underbygd enn myrrealene, men med støtte i noen tall som ingeniør Ording ga i et foredrag i mars i år, vil jeg nevne at av brenntorv regner en med ca. 2,5 milliarder m³, beregnet som tørr torv, og at denne torvs brennverdi svarer til 300 mill. tonn stenull. Altså en ganske betydelig varmekilde.

Hva strøtorven angår er dessverre oppgavene våre enda mer anslagsvis, men vi har så meget strøtorvmyr at om vår nåværende produksjon av torvstrø fordobles — det vil si til ca. 1 mill. baller årlig — så har vi allikevel nok råmateriale i en uoverskuelig fremtid.

Disse tallene for arealet og hva myrene inneholder gir oss et begrep om de verdier som kan vinnes inn. Myrsakens pionerer hadde øyensynlig god teft, og det er helt sikkert at de hadde en sterk tro og et godt pågangsmot.

Jeg nevnte den omfattende brenselkrise ved hundreårskiftet. Det var ikke bare vårt land som fikk føle den. En kan si den var verdensomfattende. Det er i et hvert fall sikkert at mangel på brensel var årsak til at Myrselskapet de første årene etter starten i første rekke måtte ta seg av den tekniske utnyttelse av myrene. Det måtte

skaffes brensel og Thaulow var stadig på farten for å undersøke torvmyrer og hjelpe til med planlegging av bedrifter. Det er meget lett statistisk å påvise den betydelige fremgang som brenntorvindustrien hadde fra hundreårsskiftet og fram til første verdenskrig, og denne utvikling skyldes i første rekke Myrselskapet og det initiativ og arbeid som Thaulow la for dagen.

Under krigen 1914—18 ble brenselnøden etter hvert helt faretruende. Myrselskapet bygde ut sin veiledningstjeneste ved å ansette en torvingeniørassistent. Det ble også ansatt 5 distriktstorvmestere som fikk hvert sitt distrikt å arbeide i, og på den måten betjentes hele landet. I 1917—18 var det omkring 160 brenntorvfabrikker i gang og for 1918 viser statistikken en produksjon av 264.000 m³ maskinbrenntorv. Stikktorvproduksjonen var langt større så torven var til megen støtte i brenselnøden.

Forholdene omkring brenselforsyningen nå under siste krig husker vi alle. Myrselskapets statistikk viser at i årene 1940—47 var det samlet produsert 14.440.000 m³ brenntorv. I 1943 lå brenntorvproduksjonen 43 % over et normalt års produksjon, det vil si den var på ca. 2,1 mill. m³.

Torvstrøproduksjonen har det vært lagt meget arbeid i å hjelpe fram. I den første tiden fra 1902 og fremover til 1913 ble det med Myrselskapets hjelp organisert ca. 200 torvstrølag rundt i de forskjellige bygder, og samtidig ble det bygd 50 nye torvstrøfabrikker, og Thaulow virket som konsulent under utvidelser og modernisering av de få eldre fabrikker som fantes, (i 1900 var det i hele landet 15 torvstrøfabrikker). Torvstrøproduksjonen var i noen år så betydelig at det også ble eksportert en del torvstrø til Amerika. Myrselskapet var sterkt engasjert i arbeidet med å organisere denne eksporten.

Den tekniske utvikling vedkommende produksjonen av torvbrensel og torvstrø har vært betydelig og Myrselskapets arbeid, også med forsøks- og opplysningsvirksomhet på dette område må ha sin andel av æren for disse fremskritt.

Myrselskapet bygde i 1917 Torvskolen i Våler i Solør, men alt gjennom mange år tidligere ble det holdt kurser til opplæring i torvdrift, og det var gitt stipendier til mange unge menn for å få disse utdannet i Sverige til torvmestere og arbeidsformenn ved brenntorv- og torvstrøfabrikker. Ved Torvskolen i Våler bygde selskapet sine egne brenntorv- og strøtorvfabrikker for å kunne drive forsøk.

Selv om selskapet i de første årene på grunn av forholdene var mest opptatt med myrenes tekniske produkter, var nok myr dyrking også med helt fra begynnelsen av. Jeg nevnte de prøver og forsøk som var gjort tidligere og at farten var liten slik forholdene lå an. Det må forresten innrømmes at en vesentlig del av grunnlaget for utvidet myr dyrking kom først ved hundreårsskiftet i

og med at kunstgjødselen begynte å komme i handelen. Denne ga anledning til å gjødsle, og å gjødsle riktig, der en prøvde å dyrke opp myrene.

Men hvor meget visste en om hva riktig gjødsling og stell var? Selv i dag står vi famlende overfor mange spørsmål, men den gang var underlaget og kunnskapen uendelig meget svakere. Myrselskapet begynte derfor sitt arbeid med myr dyrking ved å anlegge forsøk på spredte felter utover landet. Alt i 1904 ble det anlagt mange forsøksfelter og det var særlig gjødslingsspørsmålene som ble undersøkt.

I 1906 fikk den unge landbrukskandidaten, senere forsøksleder O. Glærum selskapets stipendium for å reise ut i den hensikt å utdanne seg til «leder af selskapets myr dyrkingsvirksomhet». Etter at stedet for forsøksstasjonen var bestemt, tok Glærum i 1907 fatt på å bygge ut forsøksvirksomheten på Mæresmyra, hvor det gjennom alle år senere har vært utforsket de forskjellige spørsmål vedkommende dyrking av myr. Også ved spredte felter rundt i landet er forholdene gransket og det er utført snart sagt utallige forsøks-høstinger. Det er forsøk i bearbeiding, grøfting, kalking, gjødsling, sortforsøk i engvekster, korn, poteter, rotvekster, grønnsaker o. s. v. Jeg må også nevne forsøkene med å bekjempe frostskafer på avlingene som den nåværende forsøksleder Hans Hagerup bl. a. har interessert seg sterkt for. Allerede i 1912 ble kulturbeitespørsmålet tatt opp på forsøksmessig basis.

Det var som jeg sa forsøksleder Glærum som var den første som «la ut fra land» på Mæresmyra. Han utførte et banebrytende arbeid og viste at myrjorden kan være en god dyrkingsjord. Glærum hadde i de årene han arbeidet i Myrselskapet til en viss grad fått tatt knekken på mistilliten til myrjorden. Da han sluttet fikk han en verdig arvtaker i Jon Lende-Njaa som stadig tok opp nye spørsmål til gransking. Etter Lende-Njaa ble Hans Hagerup ansatt og arbeidet er fortsatt i stigende omfang. I de forsøksmeldinger som er sendt ut i løpet av disse år, — i et antall av 36 — er de forskjellige myr dyrkingsproblemer blitt behandlet.

At dette forsøksarbeid i sterk grad har øket farten når det gjelder å få lagt myrene våre inn under kulturens befruktende hånd, er det ingen tvil om, men forsøks- og forskningsoppgaver på dette område er det fremdeles mange av.

Under omtalen av myr arealene nevnte jeg at oppgavene vi har å bygge på er mangelfulle. Det er mye å gjøre før det kan sies at oversikten er fullstendig. Å få myrene undersøkt sto høyt oppe på arbeidsprogrammet alt fra starten av. Det som Thaulow i sin konsulent-tid kunne rekke på dette område var ikke stort, enda han i sin beretning for 1906 forteller at det til da — altså i løpet av 4 år var undersøkt 131 torvstrømyrer med samlet areal på ca. 18.000 dekar. I 1909 gikk Myrselskapet med forslag til Landbruksdepartementet

om å sette i gang «planmessige oppmålinger og undersøkelser av alle forekommende myrer». Saken var fremme flere ganger siden. Først i 1934 maktet Myrselskapet å ta opp arbeidet med myrinventeringen på mer sikkert grunnlag. Det var direktør Løddesøl som gjorde opptaket og organiserte dette arbeid.

Myrinventeringen gir oss en forrådsstatistikk vedkommende myrene noe som har stor betydning under arbeidet med å utbygge næringslivet i vårt land. Resultatene av det som til i dag er utført på dette område har allerede gjort god nytte.

Det var Myrselskapet som tok opp arbeidet for å få stanset jordødeleggelse ved urasjonell torvdrift. På et møte i 1923 ble dette spørsmål drøftet, men først i 1935 ble saken lagt opp etter en godt utarbeidet plan. Landbruksselskapene i de fylker hvor jordødeleggelsen hadde grepet mest om seg hadde på anmodning skaffet Myrselskapet materiale som gjorde det mulig å få reist saken. Her kommer så inn den såkalte Jordvernkomiteen, hvor direktør Løddesøl var formann. Samarbeidet mellom denne komite og Myrselskapet har gitt gode resultater. I 1949 vedtok Stortinget «Jordvernloven», som i et hvert fall må sies å være et godt skritt i den riktige retning.

Opplysningsvirksomheten omkring myrsakens forskjellige problemer har kostet selskapet meget arbeid. Det å spre kunnskap har hele tiden blitt betraktet som en hovedoppgave. Tidsskriftet som bærer navnet «Meddelelser fra Det norske myrselskap» går nå i sin 50. årgang. I de første årene ble det lagt særlig vekt på møter og foredrag, og det var en rett strålende tilslutning til disse foredragsmøtene. Tildels ble møtene arrangert ute på en eller annen av de store myrstrekningene og da i forbindelse med demonstrasjoner.

En tid var dette å delta i utstillinger en god form for opplysningsvirksomhet. På en hel rekke utstillinger i de forskjellige strøk av landet har selskapet demonstrert tørvtekniske produkter og innretninger for fremstilling av disse, og myrdryringsforsøkene med sine resultater har tatt en bred plass.

Brøsjyrer og bøker må også nevnes, men først og fremst har konsulentenes virke ute blandt det arbeidende folk hatt stor betydning. Alt fra den første dag etter at Thaulow var ansatt, var han fullt opptatt med undersøkelser og annet konsulentarbeid, og det ble etter hvert behov for stadig flere konsulenter. Nå er i arbeid foruten konsulentene ved hovedkontoret, en konsulent i torvdrift for Vest-Norge med kontor på Åfarnes, en konsulent for Nord-Norge med kontor på Sortland. Dertil konsulentene i myrdryring som har hele landet som distrikt med stasjon på Mæresmyra. Den opplysningsvirksomheten som er utøvet ved befering og personlige konferanser ser ut til å hå båret gode frukter.

Myrselskapets forbindelse med utlandet må

nevnes. Thaulow var en god «sendemann» på det myrtekniske område når han representerte ute, og selskapets nåværende direktør har gjort godt arbeid på kongresser og konferanser i mange land.

Selskapets korresponderende medlemmer i Danmark, Sverige, Finnland, Skotland m. fl. har bidratt til å holde Norge a jour med alt nytt fra utlandet vedkommende myrenes utnyttelse. Selskapet har meget å takke for i så måte. Selskapets funksjonærer søker på beste måte å gjøre gjengjeld.

Myrselskapet har helt fra starten hatt samarbeid med andre selskaper og institusjoner. Selskapet Ny Jord og Myrselskapet greide ved forenede krefter å organisere og starte en begynnende bureisningsvirksomhet, og har ellers under foredragsmøter og annet opplysningsarbeid trukket godt sammen til felles nytte.

Det norske Skogselskap og Myrselskapet har hatt felles interesser og samarbeidet på flere områder. Spesielt må nevnes innsatsen for å tilrettelegge bruken av brenntorv i setertraktene. Her har Myrselskapet med støtte fra Skogselskapet gjort en god del, noe som betyr meget for å bevare vernskogen opp mot fjellstrøkene. Skogselskapet støttet også opp om Myrselskapets arbeid med å reise jordvernsaken i kystbygdene.

Det Kongelige Selskap for Norges Vel og samtlige landbruksselskaper i fylkene har dels vært oppdragsgivere og dels rådgivere for Myrselskapets konsulenter og forsøksledere.

Med de lokale myr dyrkingsforeninger har det alltid vært god kontakt til felles nytte.

I dette korte resymè har jeg prøvd å fortelle litt om arbeidsoppgaven, og hva det er utrettet gjennom de første 50 år. Hvis en gir seg i kast med å granske beretninger, forhandlingsprotokoller og andre arkivsaker, vil en finne at det har vært en periode i arbeid og strev for å fremme formålet. Det har i blant vært vanskelige perioder med trang økonomi og sterk meningsforskjell om hvordan sakene skulle fremmes. Men myrsaken er da kjempet fremover, og det er kanskje i dag grunn til å tenke over og spørre hva hadde vi visst om myrene våre om ikke Myrselskapet var blitt stiftet for 50 år siden?

Jeg vil slutte med å uttale det håp at Det norske myrselskap i fremtiden må få gode arbeidsvilkår, så det fortsatt kan utføre sin landsgavnlige gjerning.
